

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Шепітько Михайло Валерійович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри кримінального права № 1,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: shepitko.michael@gmail.com
ORCID 0000-0002-7164-8037

doi: 10.21564/2414–990x.141.129442
УДК 343.36

ЮРИДИКО–ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СУДДЯМИ

Здійснено дослідження юридико-психологічних передумов побудови системи протидії злочинам проти правосуддя. Такий підхід дозволяє не тільки ефективно розслідувати злочини проти правосуддя та правильно кваліфікувати вчинені суспільно небезпечні діяння, але й нейтралізувати або мінімізувати можливості вчинення зазначених злочинів. Тому вивчення емоційного стану та складних вольових актів учасників судочинства було необхідним для цілей цієї публікації.

Ключові слова: злочини проти правосуддя; протидія злочинам проти правосуддя; емоція; емоційний стан; мотив; мотивація; учасник судочинства.

Шепітько М. В., кандидат юридических наук, старший научный сотрудник, докторант НИИ изучения проблем преступности имени академика В. В. Сташиса НАПрН Украины, доцент кафедры уголовного права № 1, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : shepitko.michael@gmail.com ; ORCID 0000-0002-7164-8037

Юридико-психологические предпосылки построения системы противодействия преступлениям против правосудия, совершаемых судьями

Исследуются юридико-психологические предпосылки построения системы противодействия преступлениям против правосудия. Такой подход позволяет не только эффективно расследовать преступления против правосудия и правильно квалифицировать совершенные общественно опасные деяния, но и нейтрализовать или минимизировать возможности совершения таких преступ-

плений. Поэтому исследования эмоционального состояния и сложных волевых актов участников судопроизводства было необходимым для целей этой публикации.

Ключевые слова: преступления против правосудия; противодействие преступлениям против правосудия; эмоция; эмоциональное состояние; мотив; мотивация; участник судопроизводства.

Постановка проблеми й актуальність теми. На характеристику поведінки учасника судочинства (провадження), який вчинив злочин проти правосуддя, істотно впливає те, яким чином він використав свої права та обов'язки в цьому конкретному провадженні. Учасник судочинства (провадження) може діяти пасивно, інертно (не використовуючи свої права та обов'язки або використовуючи їх в мінімальному необхідному обсязі), активно (у межах його прав та обов'язків) або гіперактивно (зловживаючи своїми правами та обов'язками). Пасивна поведінка учасника судочинства може свідчити про вчинення окремих злочинів проти правосуддя – ненадання своєчасно захисника (ст. 374 КК України); невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист (ст. 380 КК України); невиконання судового рішення (ст. 382 КК України) тощо. Гіперактивна поведінка учасника судочинства також може свідчити про вчинення окремих злочинів проти правосуддя – завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України), притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України), примушування давати показання (ст. 373 КК України), порушення права на захист (ст. 374 КК України), постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України) та ін.

Злочини проти правосуддя можуть бути вчинені учасником судочинства (провадження) через використання його прав та обов'язків або без такого. У окремих випадках в КК України встановлена кримінальна відповідальність особи, яка не є учасником судочинства (провадження), але вчинила злочин проти правосуддя. До таких злочинів насамперед належать ті, що пов'язані з проявом такою особою агресивності, жорстокості, насильства і мають на меті завдання шкоди життю, здоров'ю, власності учасників судочинства: погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 377 КК України), умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 378 КК України), посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя (ст. 379 КК України).

Обрання способу вчинення злочину проти правосуддя також характеризує особу злочинця. У ретроспективному плані відновлення події злочину важливо встановити, яким чином було досягнуто злочинного результату. Від цього залежить виявлення особи, яка могла вчинити такий злочин. Можна виділяти такі типи винуватих осіб (злочинців) залежно від способу вчинення злочину: насильницький (пов'язані із посяганням на життя і здоров'я); шахрайський (пов'язані із застосуванням обману); інформативний (пов'язаний із впливом на суб'єкта або інформаційні системи). За умови застосування цього критерію кла-

сифікації злочинців, які вчиняють злочини проти правосуддя, на типи виявляється те, якою ціною учасник судочинства бажає досягти злочинного результату проти або замість здійснення правосуддя в конкретному провадженні. Важливим для побудови системи протидії злочинам проти правосуддя стає не тільки обраний спосіб досягнення злочинного результату, але й те, як проходив такий складний вольовий акт, які спонукання виявилися вирішальними у боротьбі мотивів та якими емоціями супроводжувалося прийняття рішення і досягнення мети винуватою особою.

Аналіз останніх досліджень. Проблему протидії злочинам проти правосуддя вивчали різні фахівці як в галузі кримінального права, так і інших юридичних наук: М. І. Бажанов (M. I. Bazhanov), С. О. Книженко (S. O. Knizhenko), С. С. Мірошніченко (S. S. Miroshnichenko), В. І. Тютюгін (V. I. Tiutiuhin) та ін. Однак вони досліджували тільки кримінально-правові і криміналістичні проблеми протидії злочинам проти правосуддя. Тому новим напрямом є виявлення та розгляд юридико-психологічних передумов формування системи протидії злочинам проти правосуддя.

Метою статті є дослідження юридико-психологічних передумов побудови системи протидії злочинам проти правосуддя. На нашу думку, це дозволить не тільки ефективно розслідувати злочини проти правосуддя та правильно кваліфікувати вчинені суспільно небезпечні діяння, але й нейтралізувати або мінімізувати можливості вчинення вказаного роду злочинів. Вважаємо, що вивчення емоційного стану та вчинення вольових актів учасників судочинства може дозволити досягти названої мети.

Виклад основного матеріалу. Усі учасники судочинства, які беруть участь у справі, демонструють певні емоції у зв'язку з цим. Емоції також можуть переживати й особи, які зацікавлені у вирішенні справи або є сторонніми спостерігачами. Такі емоції можуть бути пов'язані з конкретною ситуацією, що вирішується через суд, або асоціацією, викликаною судовими процедурами, або їх проявом до іншого учасника судочинства навіть не у зв'язку із провадженням. Емоції можуть брати верх під час прийняття рішень або супроводжувати учасника у виявленні мотивів.

Відомим дослідником мотиву був ще Й. Бентам (I. Bentam). Саме він звернув увагу на те, що мотиви бувають: 1) внутрішній – внутрішнє сприйняття якої-небудь індивідуальної частки задоволення або страждання, очікування яких може спонукати вас до тієї чи іншої дії, як, наприклад, задоволення від набуття певної суми грошей, страждання від потреби зробити зусилля з певного приводу; 2) зовнішній – зовнішня подія, результат якої може принести задоволення чи страждання, наприклад, вихід лотерейного білету, за яким ви стаєте володільцем грошей, або пожежа в домі, де ви живете, вимагає вас залишити його [1, с. 57]. Такий поділ Й. Бентама (I. Bentam) мотиву на роди (види) нам вважається важливим для мети нашого дослідження, оскільки ситуація здійснення правосуддя робить можливим посягання на його здійснення з зовнішнього боку і спонукає учасників судочинства та інших зацікавлених осіб вчиняти злочини

проти правосуддя. Таким чином, особа, яка вчиняє злочин проти правосуддя, керується саме зовнішнім мотивом – ситуацією здійснення правосуддя.

Поділяючи підхід Й. Бентама (I. Bentam) щодо розгляду зовнішнього мотиву (у т. ч. щодо вчинення злочинів проти правосуддя), варто вказати, що кількість суспільно небезпечних діянь, включених до XVIII розділу КК України, слід розширити за рахунок включення посягань на посадовців Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду України, або вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора (статті 112, 344, 346, 351-2 КК України), представників сторони обвинувачення, працівників державної виконавчої служби, приватних виконавців (статті 343, 345, 347, 348, 349 КК України). Так само розмежування потребують суспільно небезпечні діяння, пов'язані з наданням/отриманням неправомірної вигоди учасником судочинства (провадження). На нашу думку, це розмежування має бути здійснено шляхом включення мотивів такої діяльності як обтяжуючих обставин учинених злочинів проти правосуддя.

Л. Й. Петражицький (L. I. Petrazhytskyi) наголошував, що в психології існують різні теорії волі, що демонструють різний вплив на особу: 1) мотив волі полягає в пізнанні, в пізнавальних переживаннях (пізнавальна, інтелектуальна теорія мотивації); 2) вони полягають в почуттях (почуттєва теорія); 3) вони полягають частково в пізнавальних, частково в почуттєвих переживаннях, або в їх комбінаціях (еклектична, змішана теорія) [2, с. 164]. Судочинство в цілому характеризується ретроспективним пізнавальним процесом, в якому його учасники виявляють певні емоції через мету досягнення цілей, зумовлених їх статусом, або інших, не пов'язаних зі здійсненням правосуддя.

За М. І. Єнікеевим, емоції – це механізм безпосередньої, імпульсивної регуляції поведінки, заснований на безпосередньо-почуттєвій оцінці життєвих явищ та ситуацій [3, с. 153]. В. О. Коновалова (V. O. Konovalova) та В. Ю. Шепітько (V. Yu. Shepitko) уточнюють цей підхід, вказуючи на три класи емоцій – настрої (стійкі переживання емоцій), афекти (переживання, що вирізняються різко вираженою інтенсивністю і відносною короткочасністю) та почуття (моральні – почуття обов'язку, дружби, людської гідності; інтелектуальні – почуття здогадки, упевненості, сумніву, подиву; естетичні – викликані красою чи потворністю явищ чи об'єктів) [4, с. 71–72].

Ситуація вирішення спору пов'язана із відновленням певної події (факту або злочину) та права, конфліктністю сторін у справі, їх змаганням, оцінити яке згідно з доводами має саме суддя. Тому суддя, сторони судового процесу, інші учасники судочинства (провадження) знаходяться під впливом різних емоційних станів – стресу, страху, жаху, фрустрації, злості, радості, зацікавленості та багатьох інших.

Саме від такого професійного учасника судочинства, як суддя, залежить прийняття остаточного рішення у справі. А ось А. Ф. Коні (A. F. Konі) називає суддю центром тяжіння організації кримінального правосуддя [5, с. 29].

Суддя є особою, яка веде судовий процес, здатна ним керувати, контролювати, тобто психологічно впливати на інших учасників – своїм суворим або добрим виглядом, наявністю атрибутів суддівської та державної влади; підвищеним або тихим голосом, відводячи запитання; приймаючи рішення у справі в цілому або за клопотаннями.

Активна або пасивна роль судді залежала історично від статусу суду, ступеня незалежності суду та судді, а також форми процесу – інквізиційного, змагального чи змішаного. Разом з цим постановлене суддею судове рішення оцінювалося сторонами та зацікавленими особами з точки зору його законності та справедливості в конкретній ситуації. Незгода з цим судовим рішенням дозволяє вказати стороні на його можливу помилковість через оскарження в апеляційній / касаційній інстанції або неправосудність через ініціювання розслідування умисної поведінки судді.

В. Л. Васильєв (V. L. Vasiliev) формулює такі основні сторони професіограми судді: соціальну, реконструктивну, комунікативну, організаційну та посвідчувальну [6, с. 237]. В. Г. Гончаренко (V. H. Honcharenko), надаючи психологічну характеристику судді, визначає якості, якими має володіти суддя: 1) високе почуття відповідальності за свою діяльність, загострене почуття справедливості; 2) наявність покликання до цієї роботи; 3) висока комунікативність і такт; 4) розвинуте почуття гордості; 5) вміння уникати зовнішніх ефектів; 6) стримана громадянська емоційність; 7) організаторські здібності; 8) активність у спілкуванні; 9) гранична концентрація уваги; 10) добра професійна пам'ять [7, с. 87–94]. В. Ю. Шепітько (V. Yu. Shepitko) через дослідження психологічної сторони діяльності судді виокремлює професійно необхідні психічні властивості: творче мислення, комунікабельність, вольові якості, організаторські здібності, здатність протистояти негативним емоціям [8, с. 43]. На нашу думку, наявність усіх цих якостей або відсутність хоча б однієї з них не свідчить про професійну придатність або непридатність судді. Однак виявлення відсутності певних якостей у кандидата на посаду судді або у судді може свідчити про те, що така особа не може обіймати таку високу посаду. Що стосується судді, який вчиняє злочин проти правосуддя, то очевидно, що певних якостей у такого судді немає або ж вони домінують настільки, що отримують негативний прояв у формі вчинення злочину проти правосуддя.

У зв'язку з дослідженням помилкових дій під час здійснення правосуддя З. Фрейд (S. Freud) звернувся також до аналізу психології судді. Він наводить приклад, в якому – якщо обвинувачений визнає свою вину – суддя вірить йому; але якщо обвинувачений заперечує свою вину, суддя не вірить йому. Якщо було б інакше, акцентує нашу увагу З. Фрейд (S. Freud), – то не було б правосуддя, й ви визнаєте цю систему, не дивлячись на наявні в ній недоліки [9, с. 24]. А. Ф. Коні (A. F. Konі) свого часу підійшов до якості здійснення правосуддя з іншого боку і вивів формулу, що є запорукою правильності вироку – «la Cour rend des arrêts et pas des services» (суд постановляє вирок, але не надає послуг) [5, с. 36].

Г. де Тард (H. Tard) також висловлюється подібно до З. Фрейда (S. Freud) і запитує: «Який на даний момент ступінь упевненості судді в винуватості обвинувачуваного?» [10, с. 292]. Продовжуючи свої роздуми, Г. де Тард указує на те особливе психологічне місце судді, яке примушує його впевнюватися і мати ступінь впевненості, від якого залежить міра обвинувачення людей – від нуля до нескінченності, від простої підозри до очевидності, від сумніву до впевненості [10, с. 294]. На нашу думку, такий підхід Г. де Тарда корелюється із проходженням суддею при постановленні судового рішення етапів складного вольового акту¹. Особливий вплив на суддю при «боротьбі» мотивів перед прийняттям рішення. Г. де Тард наголошує, що через внутрішні вагання розум судді втомлюється; тоді втручається дія волі; втома зменшує його увагу і тут настає кінець. Найщиросердніший у світі суддя в момент, коли він постановляє вирок, вважає, що справа стала для нього зрозуміліша, ніж було за секунду перед цим, – однак сталість цієї внутрішньої рівноваги залежить від дуже різних ступенів переконання [10, с. 295].

На прикладі, наведеному Г. де Тардом (H. Tard), стає зрозумілим, що судові рішення, що постановлюються суддею, часто приймається не тільки на підставі обізнаності судді в цілому або у конкретній справі. Суддя за своїм процесуальним статусом перебуває в ситуації необхідності прийняття рішень у справі, що пов'язується з проходженням етапів складного вольового акту. В ідеальному судовому процесі «боротьба» мотивів залежить від того, які емоції та почуття викликаються судовим процесом, що проявляються в формі мотивів дії. Влучними є слова Г. Ашаффенбурга, що кожний вчинок є кінцевий результат, обумовлений дією низки мотивів на певний характер [11, с. 191]. Тож виявлення таких мотивів у судді та інших учасників судочинства при вчиненні злочину проти правосуддя надасть можливість не тільки охарактеризувати суб'єкта злочину, але й мінімізувати саму можливість посягання на цей об'єкт.

Емоції судді, пов'язані із судовим процесом, можуть перебудуватися в мотиви поведінки: помста підозрюваному (обвинуваченому, підсудному) за вчинене суспільно небезпечне діяння; презирство до підозрюваного (обвинуваченого, підсудного); помста стороні у справі або виявлення презирства до неї через винесене судові рішення; прояв симпатії або жалю до потерпілого (його родичів) або підозрюваного (обвинуваченого, підсудного); прояву альтруїзму до усіх сторін справи; отримання неправомірної вигоди від сторони провадження, від зацікавленої особи або від результатів судового процесу тощо. Е. Феррі вказує, що насамперед необхідно з'ясувати, чи правомірні ці мотиви, чи вони є протиправними, громадські вони чи антигромадські? [12, с. 467]. Щодо мотивів

¹ Складний вольовий акт, за дослідженням В. О. Коновалової та В. Ю. Шепітька, проходить кілька етапів: 1) спонукання до здійснення вольового акту; 2) уявлення мети дії; 3) уявлення засобів, необхідних для досягнення наміченої мети; 4) намір здійснити певну дію; 5) рішення виконати певну дію; 6) вольове зусилля, пов'язане з «боротьбою» мотивів, тобто протиборством особистих позицій людини; 7) прийняття рішення; 8) виконання дії і її поточне корегування [4, с. 68].

поведінки суддів і присяжних при постановленні вироку Е. Феррі ще більш категоричний – головний мотив, що служить підставою для обвинувачення чи виправдання, лежить за межами аргументів за чи проти обвинувачення, що обговорювалися на суді, й криються у деяких другорядних, побічних та непередбачених обставинах, які навіть не виражені у фактичних або правових доказах, зазначених у вироку. Цю позицію Е. Феррі об'єднує терміном «свавілля» [12, с. 524–525].

Вияв таких різних емоцій у справі пов'язується з формуванням мотивів, які «борються» в судді при прийнятті рішення, свідчить про те, що суддя приймає рішення, яке відповідає його позиції на той момент. Якщо суддя відповідає професіональним якостям, які від нього вимагаються, й оцінює лише ті сприйняті докази, що відносяться до справи, то таке рішення має бути визнане правосудним.

У «боротьбі» мотивів судді інколи з'являються мотиви, не пов'язані із вирішенням конкретної справи – це прояв помсти до іншої особи, яка не бере участь у справі, егоїзм, кар'єризм або інший особистий мотив, корисливий мотив тощо. З огляду на це таке рішення, мотивація прийняття якого не стосувалась справи, не обов'язково може свідчити про його незаконність або несправедливість (неправосудність), але ймовірність настання такого результату є вкрай високою. Саме тому встановлення можливих мотивів прийняття рішення, не пов'язаних зі здійсненням суддею професійних обов'язків у справі, є важливим у встановленні факту неправосудності судового рішення. Саме тому ст. 75 КПК України закріплює перелік обставин, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні, зокрема й те, що суддя не може бути учасником судочинства або близьким родичем чи членом сім'ї учасника судочинства, якщо він брав участь у справі в статусі іншого учасника судочинства, і т. ін.

Висновок. Під час постановлення судових рішень суддя може виявити непрофесіоналізм – неухважність, поверховість, недосвіченість, втому, страх, що може спричинити прийняття помилкового рішення. Щоб встановити, чи було таке рішення неправосудним або помилковим, необхідно визначити, наскільки таке конкретне рішення було усвідомлене суддею, чого хотів суддя досягти таким рішенням. Повернення до складного вольового акту, який вчинив суддя, потребує здійснення ретроспективного «занурення» в переживання, які супроводжували постановлення судового рішення. Такий підхід може бути застосований і до діяльності інших учасників судочинства, але через додатковий аналіз їх процесуального та/або професійного статусу.

Список літератури:

1. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства. Москва : РОС-СПЭН, 1998. 187 с.
2. Петражицкий Л. И. Введение в изучение права и нравственности. Основы эмоциональной психологии. 3-е изд. Санкт-Петербург : Изд. Ю. Н. Эрлих, 1908. 265 с.

3. Еникеев М. И. Основы судебной психологии: Общие вопросы. Психические процессы и состояния : учеб. пособ. Москва, 1982. 184 с.
4. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : акад. курс: підр. для студ. юрид. вищ. навч. закл. Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2004. 424 с.
5. Кони А. Ф. Избранные произведения. Т. 1. Москва : Изд-во гос. юрид. лит-ры, 1959. 628 с.
6. Васильев В. Юридическая психология : учеб. для вузов. 5-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 656 с.
7. Гончаренко В. Г. Лекції з судової психології, читані в Академії адвокатури України. Київ : Академія адвокатури України, 2008. 280 с.
8. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності : навч. посіб. Харків : Право, 2006. 160 с.
9. Фрейд З. Введение в психоанализ. *Большая книга психоанализа*. Москва : АСТ, 2016. 528 с.
10. Тард Г. Сравнительная преступность. *Преступник и преступление. Сравнительная преступность. Преступления толпы* / сост. предисл. В. С. Овчинский. Москва : ИНФРА, 2014. 391 с.
11. Ашаффенбург Г. Преступление и борьба с ним. Москва : ИНФРА-М, 2013. 239 с.
12. Ферри Э. Уголовная социология / сост. и предисл. В. С. Овчинский. Москва : ИНФРА-М, 2016. 658 с.

References:

1. Bentam, I. (1998). Vvedenie v osnovaniya npravstvennosti s zakonodatelstva. Moscow: ROSSPEN [in Russian].
2. Petrazhytskyi, L.I. (1908). Vvedenie v izuchenie prava i npravstvennosti. Osnovy emotsionalnoi psykhologii. St. Petersburg: Izd. Yu. N. Erlykh [in Russian].
3. Enikeev, M.I. (1982). Osnovy sudobnoi psykhologii: Obshchie voprosy. Psikhicheskie protsessy i sostoianiya. Moscow [in Russian].
4. Konovalova, V.O., Shepitko, V.Yu. (2004). Yurydychna psykhologhiia. Kyiv: Vyd. dim «In Yure» [in Ukrainian].
5. Kony, A.F. (1959). Izbrannye proizvedeniya. (Vol. 1–2; Vol. 1). Moscow: Izd-vo hos. yuryd. lit [in Russian].
6. Vasiliev, V. (2003). Yuridicheskaiia psykhologhiya. Sankt-Peterburh: Piter [in Russian].
7. Honcharenko, V.H. (2008). Lektzii z sudovoi psykhologii, chytani v Akademii advokatury Ukrainy. Kyiv: Akademiia advokatury Ukrainy [in Ukrainian].
8. Shepitko, V.Yu. (2006). Psykhologhiia sudovoi diialnosti. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
9. Freid, S. (2016). Vvedenie v psikhoanaliz. *Bolshaia kniha psikhoanaliza*. Moscow: AST [in Russian].
10. Tard, H. (2014). Sravnitel'naya prestupnost. *Prestupnik i prestuplenie. Sravnitel'naiia prestupnost. Prestupleniya tolpy*. Moscow: INFRA [in Russian].
11. Ashaffenburg, H. (2013). Prestuplenie i borba s nim. Moscow: INFRA-M [in Russian].
12. Ferri, E. (2016). Uholovnaia sotsiolohiya. Moscow: INFRA-M [in Russian].

Shepitko M. V., PhD in Law, Senior Staff Scientist, Post Doctoral Student of Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Associate Professor of Criminal Law Department № 1 of Yaroslav the Wise National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail : shepitko.michael@gmail.com; ORCID 0000-0002-7164-8037

Forensic psychological preconditions for forming a system for counteraction to the crimes against justice, committed by judges

A study of the legal and psychological prerequisites for forming a system for counteraction to crimes against justice has been carried out. Such an approach allows not only to effectively investigate crimes against justice and properly qualify the committed socially dangerous acts, but also to neutralize or minimize the possibility of committing crimes against justice. Therefore, studies of the emotional condition and complex volitional acts of participants in the proceedings were necessary for the purposes of this paper.

During the research, author is paid attention that judge in the period, when he/she make decision in the case, we could find signs of unprofessional activity – inattentiveness, superficiality, ignorance, fatigue, fear, which may affect the adoption of an erroneous decision. In order to establish whether such a decision was unlawful or false, it is necessary to establish the extent to which such a decision was a conscious judge, which the judge wanted to reach by such a decision. The return to a complex volitional act committed by a judge requires the implementation of a retrospective immersion into experience, accompanied by a court decision. Such an approach can be applied to the activities of other participants in the proceedings, but due to additional analysis of their procedural and / or professional status.

Keywords: crimes against justice, counteraction to crimes against justice, emotion, emotional condition, motive, motivation, participant of court (criminal) proceedings.

Надійшла до редколегії 25.04.2018 р.